

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarša v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljate je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarš izhaja vsak petek popoldne.

Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Vse leto velja . . . 10,— K
pol leta 5,— "
četrt leta 2.50 "
posamezne številke po 10 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 6 K.

Za oznanila je plačati od enostolne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h
" " " dvakrat . . . 12 "
" " " trikrat . . . 10 "
za nadaljna uvvrščanja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovarša v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Za „Učiteljski konvikt“

smo doposlali vsem šolskim vodstvom položnice, da pobere letnino (à 2 K) za leto 1910. Če kdo ni prejel položnice, naj to naznani na naslov:

„Učiteljski konvikt“ v Ljubljani.

Hlapec Jernej in njegova pravica.

Govoril poslanec tov. E. Gangl v proračunski razpravi kranjskega deželnega zbora dne 31. januarja t. l.

Visoka zbornica! Slovenski pisatelj Ivan Cankar je napisal povest „Hlapec Jernej in njegova pravica“. Imamo torej svojega hlapca Jerneja in njegovo pravico v slovenski literaturi, pa imamo hlapca Jerneja in njegovo pravico tudi v našem socialnem življenju. (Posl. dr. Krek: „Dobro!“) Prvega hlapca in njegovo pravico reprezentuje naše učiteljstvo, drugega hlapca Jerneja in njegovo pravico reprezentuje idrijsko delavstvo, in teh dveh hlapcev Jernejev se usojam spominjati sedaj, ko imamo pred seboj poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada.

Prvo vprašanje, vprašanje slovenskega učiteljstva in vprašanje slovenskega šolstva sploh, je tisto, ki globoko seza v deželne finance in jih tudi obremenjuje z visokimi zneski. Drugo vprašanje, ki se tiče delavstva idrijskega in idrijskega mesta sploh, je pa tisto vprašanje, ki ne odgovarja nazorom čestitega gospoda poročevalca dr. Kreka, ko je zjutraj dejal, da so samo naša mesta tista, ki črpajo iz deželnega zaklada. Ravno Idrija, drugo mesto v deželi Kranjski, je tisto mesto, ki — kakor sem že večkrat imel priliko poudarjati v tej visoki zbor-

nici — prinaša leto za letom deželi toliko in toliko tisočakov dohodkov, obratno pa od dežele ne dobiva ničesar. Deželna doklada idrijskega mesta znaša vsako leto 48.000 K, nasprotno pa ni idrijsko mesto dobilo od dežele še nobene podpore. Toda o tem pozneje.

Sedaj prihaja prvi hlapec Jernej in njegova pravica na vrsto. — XXI. seja deželnega zbora kranjskega z dne 24. t. m. je bila naravnost zgodovinskega pomena. Ko je bila končana debata o normalno-šolskem zakladu, me je zunaj vprašal čestiti gospod tovariš prof. Jare, zakaj nisem tudi jaz govoril pri dotični razpravi, češ, da je on to pričakoval. Odgovoril sem mu: Zategadelj ne, ker nočem zopet jaz postati vzrok, da ne bi se v tej zbornici moglo rešiti vprašanje o regulaciji učiteljskih plač. Dejaj sem, da sem slišal iz vrst večine te visoke zbornice, da zaradi tega ni večina pripravljena izvesti regulacije učiteljskih plač, ker sem se v zadnjem deželnozbornem zasedanju usojal jaz staviti dotični nujni predlog. (Medklci na levi.) Jaz lahko dotične gospode poslance imenujem, ako ne verjamete mojim besedam. Torej, da se izognem vsakemu očitju, konstatiram samo, da sem smatral za potrebno in kot veliko boljše za stvar samo, če molčim. No, sedaj, ko je regulacija učiteljskih plač končana, nimam več te bojzani, da bi bile moje besede vzrok, da se prepreči „regulacija“, ki je že končana, in moje besede tudi ne morejo biti vzrok, da se v prihodnosti ne izvrši regulacija učiteljskih plač, in sicer zaradi tega ne, ker je učiteljstvo dobilo obljubo od poslancev S. L. S., da se v bodočnosti to zgodi. Koliko so vredne take obljube tega ne vem. (Medklci na levi. — Poslanec dr. Lampe: „Nič!“)

Tako je gospod tovariš dr. Krek ob novem letu nekemu učitelju čestital in mu kot

najboljše voščilo obljubil, da se v prihodnjem zasedanju izvrši regulacija učiteljskih plač. Ali kakor kaže izid XXI. seje deželnega zbora kranjskega z dne 24. t. m., se to ni zgodilo. Tako sem nadalje v prijetnem položaju, da morem danes samo konstatirati, da je tudi gospod poslanec dr. Lampe dvakrat obljubil neki gospodični učiteljici v postojnskem okraju, ki je z njim v bližnjem sorodstvu, da se učiteljske plače izboljšajo. (Poslanec dr. Lampe: „Kdo je ta gospodična?“) To je gospodična Pavla Lampetova. (Poslanec dr. Lampe: „A, moja sestra!“) Gospoda, dobili smo torej obljubo, da se to zgodi pred 24. dnevom tega meseca, in prijatelj tov. Ravnikar mi je celo po 24. dnevu tega meseca in celo še danes slovesno obljubil, da se regulacija učiteljskih plač gotovo izvrši. Jaz torej imam zavest, da ne morejo današnje moje besede škodovati tej regulaciji, ki pride šele v prihodnosti na vrsto, in to zategadelj ne, ker sem prepričan, da je dana beseda vsakomur sveta. Spominjam v tem oziru samo na besede Stritarjeve: „Beseda dana sveta naj ti bo! Ne oprostí ga več nobena moč, kedor se je enkrat zavezal sam!“ Res, nobena sila ne oprosti od obljube onega, ki se je sam v kaj zavezal!

Gospoda, da se je zadnja regulacija učiteljskih plač izvršila tako, kakor se je, to me, odkritosrečno povedano, ni presenetilo, ampak zabolle me je pa, s kakšnim ironičnim posmehom so nekateri gosp. S. L. S. spremljali utemeljevanje potrebe te regulacije. In sam načelnik S. L. S., g. dr. Šusteršič, je s svojim visokim smehom kvitiral to ironizacijo učiteljske bede! (Medklci v središču in na levi.) Seveda, lahko je ironizirati bedo tistemu, ki je poln vseh dobrot, ali težko je pri sreči onemu, ki se je moral prepričati, da pošteno delo ne donša

njemu in njegovi rodovini dovolj kruha. (Posl. Triller: „Tako je!“) In kar je pa še žalostnejše, to je bila izjava g. poslancev prof. Jarca, ki jo je pozneje nekoliko ublažil gospod poročevalca dr. Krek in ki se je glasila: Bodite lepo mirni, ponižni in pohlevni, potem utegnete nekaj dobiti. (Smeh v središču.)

Visoka zbornica! Regulacija učiteljskih plač ni nikakršno politično vprašanje in ni v nobeni zvezi s programom kake politične stranke. Temu vprašanju nasproti ne smemo iskati vzrokov v slabih finančnih razmerah dežele, temveč je ta regulacija zahteva in potreba, ki je utemeljena v slabem materialnem in socialnem položaju učiteljstva, pa naj bo to učiteljstvo pristaš „Narodno-napredne stranke“ ali naj pripada S. L. S. ali kaki drugi stranki, ali pa naj bo nemške narodnosti.

Toda o vsem tem ne govorim dalje, ker sem imel že v jesenskem zasedanju priliko govoriti o tej stvari dovolj obširno. Meni se tudi ne zdi posebno okusno pri vprašanju regulacije učiteljskih plač govoriti o kakih zaslugah. Velika napaka bi bilo to, ako bi se kjerkoli, če bi se bila na primer zadeva uredila v smislu mojega nujnega predloga, ki sem ga stavil v zadnjem zasedanju, izvajalo nasproti moji osebi tako, kakor da bi bil jaz imel za to kakih zaslug. To bi ne bila zasluga absolutno nikogar, ker ima dežela le dolžnost izboljšati učiteljske plače. (Odobranje v središču.) Ako ima dežela učiteljstvo, mora tudi učiteljstvo plačati. Vsakemu delu gre plačilo, zakaj vsako neplačano delo je zavrgljivo in je nemoralno. Plačilo za delo je dolžnost, ni pa zasluga nikogar. Zato se mi tudi čudno zdi, da je neki ljubljanski učitelj, ko se je na neki ljubljanski šoli vršila lokalna učiteljska skupščina, svojemu voditelju predlagal zahvalo za to, kar se je v

LISTEK.

Pisma iz onstran groba,

Piše pokojni Afron Voljniš, priobčuje Florijan Svon.

V.

Moj pozdrav iz dežele ljubezni!

Dolgih trideset dni sem taval po solz dolini. Obiskal sem svoj dom, videl sem svoje, hodeče v žalnih oblekah, a žalibog, da so bili tembolj gluhi za moje besede, čimbolj sem se trudil, da bi jih potolažil.

Koder sem hodil in kjer sem bil, povsod sem se prepračal, da se nihče več ne zmeni zame. Kolikor in kar sem govoril, sem govoril gluhim ušesom. Zaman sem jim pravil, da še živim, da sem med njimi in da naj ne žalujejo za menoj. Moji sorodniki, prijatelji in znanci se niso zmenili zame, niso slišali mojih besedi, in uvidel sem, da se zaman ukvarjam z njimi. Izprevidel sem, da so njih čuti zame otrpjeni in postajal sem nezadovoljen med njimi. Želel sem si, da poletim kvišku, tja, odkoder mi je sijala jutranja zarja. Zapustil sem kraj, kjer sem preživel svoje trudapolne dni. Saj so bili vsi moji dnevi učiteljevanja napolnjeni le z bridkostjo in s trpljenjem.

Zapuščen od vseh in osamljen, sem zbudil v sebi trdno voljo, da pojdem daleč, daleč proč od tega kraja. In glej! Čimbolj sem želel,

da dosežem daljave, tembolj sem čutil, da se jim bližam. Zagledal sem jasno začrtane obrise v daljavi in kmalu sem spoznal, da se bližam novi deželi. Kam me je nesel moj polet v prvem trenutku, nisem vedel. Zapazil pa sem, da sem se oddaljeval skozi zračne daljave in da je moj polet pospeševala volja, da dosežem onstran meje svetovne dalje. Čudno se mi je videlo to, da sem stal kot prikovan na enem prostoru in vendar sem letel z brzino misli naprej in kvišku, proč od zemlje. Čim višje sem dvigal tembolj se je gubila zemlja in so se gubili ostali svetovi za mene. Neizmerne dalje sem preletel in končno dospel čez svetovne meje, kjer sem bojzljivo in strahoma obstal na pragu nove, rajске dežele. Osupnen od krasote in veličanstva pretakajočega se življenja in valovanja v tej bujno cvetoči, čarobni deželi, sem gledal z odprtimi očmi vanje kakor majhno dete, ako mu hipoma zavrtiš stobarvno, svetlo ploščo pred očmi.

Z učiteljsko ponižnostjo sem hotel oditi iz te dežele briljantov in smaragdov, rubinov in biserov nazaj v dolino trpljenja, nazaj v dolino nestrpne bede. Vonj bujno cvetočih livad me je skoraj omamil, da bi se bil skoraj onesvestil, in akordi nebeškega vsemira, so udarjali v dno moje duše, da bi bil zajokal tako glasno, da bi bila zatemnela zarja, ki je pošiljala svoje žarke daleč, daleč dol do tja, kjer sem taval dolgih trideset dni. Tako osupnjen in zamaknjen sem na pragu stal, sam ne vem,

koliko časa. Kar zagledam pred seboj sivolasega starčka.

„Mir tebi, potnik, ki prihajaš čist iz doline solz v kraje večne ljubavi!“ me nagovori srebrno sivolasi mož, na čigar obličju je sijala milina in dobroščnost.

Stresel sem se in hotel sem pasti pred njim na kolena, ali on mi reče: „Ne pripogibljí kolen, ne kloni z glavo, tu je dežela enakopravnosti! V deželi ljubavi ni robstva, in klečeplaztva in ne hinavstva! Vidi, da si prišel kot brat k bratom in ne kakor r. b, ki zaman išče svojega prava. Dežela, ki leži pred tabo, je dežela luči, je dežela svobode!“

Iz velikih, modrih oči je zalesketala ljubav in mu zasijala radost bratstva. Žaví v belo togo, bos in gologlav, mi je prožil svojo desnico v pozdrav.

Noč se nagiblje k zatonu, vaški pastir trobi na pašo, zato Te pozdravlja

Tvoj

Afron.

VI.

Stal sem še vedno molče pred starčkom kakor lipov kip in zrl v deželo bujnih cvetočih lotosov. Nisem vedel, kaj naj odgovorim na njegov pozdrav. Sklonim se, da bi mu poljubil roko. Ali on mi veli: „V deželi, kjer stojiš, ne poznamo poljubovanja rok! Tu ni višjih, niti nižjih slojev. Vsak se pokoruje večnim zakonom. Tu se nihče ne vpraša: „Kaj si, odkod si?“ Tu sem ne sega moč bogastva in

ne moč tirana. Vidi, da je umrl pred tabo milijonar Ratoslav, a on se ni pospel nad zemljo, ostal je v deželi teme, kamor ne prisije žarek ljubavi. Hodi z menoj čez cvetoče planjave v kraj miru in blaženstva! — Šla sva po neizmernih daljah naprej in naprej. —

Nehote sem se spomnil besed Goethejevih: „Jetzt erst erkenn' ich, was der Weise spricht:

Die Geisterwelt ist nicht verschlossen,
dein Sinn ist zu, dein Herz ist tot!
Auf, Schüler, bade unverdrossen
die irdische Brust im Morgenrot!

Da, vi zemljani, ki tavate v temi, zakopani v blesk zlata in minljivega bogastva, odprite svoje srce in dihajte milino duha, ki vam izleči bol in gorje! V zarji jutranjega solca, vse oživljajočega, vse vzdržujočega, ki vlada nad vsem vsemirjem, ki kraljuje v carstvu vesolstva, v tem solncu spoznanja in večne ljubavi iščite svoje utehe.

Ne vi, ki nosite ljubav na jeziku, v sreči pa se vam zvija jad — kača zavisti in maščevalnega sovraštva, boste deležni ljubavi.

Resnične so besede slovenskega pesnika Prešerna:

Mor'biti, da, kdor zdaj vesel prepeva,
v mrtvaškem prtu vam pred koncem dneva
molče trobental bo: „Momento mori!“

Tvoj

Afron.
(Dalje.)

tem oziru storilo, češ, da je to njegova zasluga. Razveseljivo je pač, če ravna naša koraka in sklepe daleč odzunaj; mene še posebno veseli, da dela vse to tista roka, ki je prej toliko časa podpisovala napredna načela, sedaj podpisuje program S. L. S. in bo najbrž, če ji bo to kazalo, tudi vam, gospoda na desni, napravila svoj spoštljivi kompliment. (Veselost.) — Toda o tem ne bom dalje govoril, ampak izpregovoriti hočem še nekaj besed glede koristi, ki bi jih imelo ne samo učiteljstvo, ampak ki bi jih imela sploh vsa naša domovina od pravočasne regulacije učiteljskih plač.

Poleg splošnega boljšega šolskega napredka, ki bi se dosegel, če bi bilo učiteljstvo zadovoljno — saj bi se odvrnjeno od postranskega privatnega zaslužka, zaradi katerega izgublja toliko časa in toliko telesnih in duševnih sil, moglo popolnoma posvetiti svojemu poklicu — je treba pomisliti, da bi imel dobiček tudi kmet, trgovec, obrtnik, ker je učiteljstvo njegov konsument.

Toda ne glede na to nastane vprašanje: Ali učiteljstvo takšno, kakršno je danes, zasluži izboljšanje plač ali ga ne zasluži? Jaz pravim, da ga zasluži, in sicer zaradi tega, ker se naše učiteljstvo strogo drži tiste naloge, ki mu jo nalaga § 1. državnega šolskega zakona iz leta 1869. Ta paragraf pravi, da boji vzgoja mladine versko-nravna. Jaz pravim, da se naše učiteljstvo drži ravno citiranega paragrafa. (Ugovori na levi.) Res je, grešniki se dobe povsod, med učitelji, pa tudi med duhovniki, advokati in trgovci. (Medklici na levi.) Pa prosim vas, gospodje, saj imate moč v rokah! Kaznujte ga, kdor je kazni vreden, saj ste dobro izvežbani v tem. (Klic v središču: „Res je!“) Seveda pa ne razumem pod versko vzgojo političnega fanatizma, pač pa si razlagam to vzgojo po onem nauku, ki ga je učil največji učitelj vseh narodov, Jezus Kristus, ko je dejal: Ljubi svojega bližnjega, kakor samega sebe! — Učitelj, vkljub temu, da strada, da trpi pomanjkanje, zvesto izpolnjuje svoje dolžnosti! Ne rečem, povsod se dobe grešniki, ali kdor si čist in nedolžen, pa poberi kamen in ga vrzi vame! (Odobranje v središču.)

Iz tega, kar sem navedel, gotovo izvira opravičena trditve, da v danih razmerah učiteljstvo ne more delati več, kakor dela, in v danih razmerah tudi drug klic ne more izhajati iz vrst učiteljstva, nego ta: Naj deželna plačuje delo, ker je dežela za to dolžnik!

Seveda nastane tu vprašanje, kje dobiti denar?

Že v jesenskem zasedanju sem med drugim stvil predlog, naj se vlada pozove, da naj plača 50% k učiteljskim plačam. Tedaj je čestita večina visoke zbornice zavrnila ta predlog, ki se ga bom pa v zvezi temu usojal danes ponoviti. Sploh pa je želja učiteljstva, da naj bi država, ki ima po členu XVII. državnega osnovnega zakona vso oblast nad šolstvom, prevzela tudi vse dolžnosti napram učiteljstvu. Tako se je že dne 3. novembra 1899 izreklo vse avstrijsko učiteljstvo brez razlike narodnosti na skupni skupščini na Dunaju za tak državni prispevek. Tedanji voditelj naučnega ministrstva, dr. Hartel, je tudi deputaciji učiteljstva zagotovil, da bo prva skrb države, sanirati deželne finance z edinim namenom, da se bo končno mogla definitivno rešiti regulacija plač vsega avstrijskega učiteljstva.

Zato stavljam predlog, ki se glasi:

„Deželni zbor skleni:

Vlada se pozivlja, da prispeva deželi 50% za plače ljudskošolskega učiteljstva.“

Nadalje sem v zadnjem zasedanju stvil nujni predlog, naj se uvede takozvani kulturni davek. Pri tem stojim na tistem stališču, ki ga je pred par leti zastopal g. poslanec dr. Susteršič, ko je na nekem javnem shodu v „Katoliškem domu“ dejal, da se more regulacija učiteljskih plač izvršiti le tedaj, če zaradi tega ne bo bolj obremenjen kmetiški stan, ker je že danes dovolj obremenjen. To je čisto pravilno, da se ne obremene manj imoviti, ubožnejši sloji, temveč naj se obremene tisti krogi, ki razpolagajo z večjimi dohodki in tega obremenjenja ne bodo toliko čutili. To pa je le mogoče, ako uvedemo kulturni davek, ki naj zadene zavode, ki morajo polagati javne račune. V Ljubljani je takih zavodov 61, ki so imeli v preteklem letu okoli 6.000.000 čistega dobička. Če se na zavode na deželi računa dva milijona, bi bilo to skupaj 8.000.000. (Poslanec Supančič: „Gotovo še več!“) In nikogar ne bi bolelo in nihče ne bi bil direktno prizadet, če bi se tem zavodom naložil kulturni davek. Tako bi bilo mogoče deželi izboljšati učiteljske plače, ne da bi bil kmet bolj obremenjen. De-

žela bi na ta način lahko dobila 100.000 K (Poslanec Supančič: „Več, več!“), ako ne več na leto. Na strani 9. priloge 226. vidim, da se je finančni odsek oziral na moj samostalni predlog, glede katerega predlaga pod točko 17. svojih predlogov, da se naj odstopi deželnemu odboru, samo da je tamkaj izpuščena besedica „kulturni“ davek. Jaz bi iskreno priporočal deželnemu odboru, da se oprime tega kulturnega davka, in zagradel stavljam v sprejetje drugi predlog, ki se glasi:

„Deželnemu odboru se naroča, da izdela do prihodnjega zasedanja zakonski načrt o uvedbi kulturnega davka, s katerim se obremene zavodi, ki so prisiljeni polagati javne račune, v korist ljudskemu šolstvu in učiteljstvu.“

Ako se to izvrši, bi imeli na razpolago 100.000 K, če ne še več. Ali to še ne bi zadostovalo! Toda mi smo ljudski poslanci, in ker ljudstva ne gre obremenjevati z novimi davki, in ker to, kar delamo tukaj, delamo zgolj iz ljubezni do ljudstva, pa **odpravimo dijete!** Sicer nas je malo tu, ki bi živeli v bogastvu, ali nič zato, odpravimo dijete! Ob enem pa naj bodo mesta deželnega glavarja in mesta deželnih odbornikov častna mesta. (Odobranje v središču.) — Vrše se tudi razna znanstvena potovanja, za kar je določenih 14.000 K. Odpravimo tudi to! Na dijete bi pridobili 30.000 K, na plači deželnega glavarja in deželnih odbornikov 27.000 K in na potovanjih 14.000 K. To utegne skupaj znašati okroglih 80.000 K. Kulturni davek bo dal 100.000 K, skupaj imamo torej že 180.000 K. S tem bi se pa že lahko začasno regulirale učiteljske plače v smislu predloga g. grofa Margherija, kar bi veljalo toliko časa, dokler ne priskoči država deželam na pomoč!

Gospodje! Vse to, kar sem navedel v pokritje teh stroškov, bi bilo tudi veliko lažje izvedljivo in bolj demokratsko in bolj socialno in tudi bolj simpatično, kakor pa zvišanje naklad na pivo, o čemer naj povem že danes v svojem imenu in v imenu svojih tovarišev, da tako zvišanje naklad najodločneje odklanjamo. (Odobranje v središču.)

Gospoda, velika krivda, da se stanje učiteljstva ne izboljša, je na strani države, ki sistematično prezira slabi položaj dežele, namesto da bi ji priskočila na pomoč. Toda ravno tako, kakor je država krivična nasproti ljudskemu šolstvu, ravnetako je krivična nasproti srednjemu šolstvu. Dokaz za to je tudi dejstvo, da ne razpiše izpraznjenih mest na ljubljanskih gimnazijah.

Iz zadnje seje deželnega šolskega sveta je znano, da tri mesta na slovenski gimnaziji po preteku dolgega časa še vedno niso razpisana, dočim se je za prosto mesto na nemški gimnaziji, ki ga je doslej zavzemal profesor Pavlin, takoj zahteval terno-predlog. Tu je seveda slovenska večina deželnega šolskega sveta ravnala popolnoma prav, da je to zahtevo zavrnila in zahtevala, da se obenem razpišejo tudi prosta mesta na slovenski gimnaziji. Prav pa je tudi, da se v tej zadevi oglasi deželni zbor in zahteva, da se razpišejo prosta mesta in zasedejo s profesorji, ne pa da bi ta mesta izpolnjevali vedno le suplenti. (Odobranje.)

Kakšne so razmere na ljubljanski realki, to je visoki zbornici znano. Dijakov slovenske narodnosti je na tem zavodu okrog 300, nemške pa okrog 200. Če se torej računa le po številu slovenskih dijakov, je gotovo potrebna slovenska realka v Ljubljani. Ne gre pa, da bi se pridobila za slovenske dijake realka na ta način, da bi se premestila realka iz Idrije v Ljubljano. Mesto Idrija je žrtvovalo velikkanske vsote za svoj zavod, zato je kratkomalo izključeno, da bi se realka premestila iz Idrije. (Odobranje.)

Tako sem prišel do idrijskih razmer. Popolnoma kratek bom tu in dotakniti se hočem le še hlapca Jerneja in njegove pravice v Idriji. O razmerah v Idriji sem imel priliko že večkrat govoriti v tej zbornici in, kakor menim, nekaterim gospodom ni všeč, da se govori o žalostnih razmerah idrijskega delavstva. Vzlic temu se jih moram nakratko zopet dotakniti. Idrija pač zavzema popolnoma drugo stališče, kakor ostala mesta v deželi. Plačuje pač veliko, a zato ne dobi nič. In celo, če mesto samo hoče storiti kaj dobrega za delavstvo, pravi deželni odbor, da to ni socialno, da to ni dobro, in stavlja zapreke, da se dotične namere ne morejo izvršiti. (Klici: „Tako je!“) Dotakniti se hočem danes samo enega vprašanja, ki je velikega socialnega in velikega zdravstvenega pomena za delavstvo. To so namreč stanovanja, ki jih daje bogati rudniški

erar na razpolago ubogemu idrijskemu delavstvu. Vem, da visoki deželni zbor nima direktnega vpliva na to, da bi se ugodno rešilo to vprašanje in izboljšale razmere, ali mislim pa vendar, da bo klic s tega mesta našel več odmeva na pristojnem mestu, kakor pa če delavstvo samo zdihuje v svojih zatohlih prostorih in si ne more pomagati.

Rudniški erar je dajal koncem leta 1908 delavstvu na razpolago 46 delavskih hiš s 193 stanovanji. Opomniti moram tu, da je v Idriji delavskih rodozin, ki štejejo 4623 oseb, da pride torej povprečno na eno stanovanje 23 oseb. (Ogorčenje v središču.) Da vidite ta stanovanja v tem času, ko je vse zabito in zaprto, bi Vas bilo naravnost groza. Neka žena mi je pripovedovala, da mora spati pod pečko kakor mačka, da morejo otroci spati v postelji. V delavski rodovini je umrl sin na jetiki. Od njegovega brata sem zvedel, da je ležal na jetiki bolan brat v kuhinji, kjer je spal tudi on. V sobi pa je spalo ostalih šest članov rodovine. Omenjam, da je stanovanje — čeprav erarično — obstajalo samo iz kuhinje in ene sobe! A takih rodozin je v Idriji sto, ki morajo bivati z mnogoštevilno rodovino v tesnem prostoru. Tako si ljudje po krivdi rudniške uprave sami nakopavajo bolezn. — Da je v takih razmerah ugodno zdravstveno stanje nemogoče, je umljivo in zato tudi umira v Idriji 25% do 30% ljudi za jetiko (Klici v središču: „Čujte!“), in je v mestu vse polno ljudi škrofuloznih in obolenih na drugih takih boleznih, in to le zaradi slabih stanovanj. (Poslanec dr. Oražen: „Skandalozne razmere!“) Tukaj bi se dalo izpremeniti in na bolje obrniti marsikaj, in jaz mislim, da ne bo odveč, ako se visoka zbornica izreče proti takim razmeram ter predlagam resolucijo, ki se glasi:

„Deželni zbor skleni:

Vlada se pozivlja, da nemudoma stopi v dogovor z delavskim ministrstvom v svrhu, naj to ministrstvo sporazumno z mestno občino idrijsko in rudniškim ravnateljstvom v Idriji na svoje stroške zgradi dovoljno število delavskih stanovanj v Idriji.“

Častita gospoda, prihajam h koncu. Glede drugih stvari, ki so mi še na srcu, se bom oglašil na primerih mestih, ko preidemo v podrobno razpravo, za sedaj pa le še rečem eno: Imejmo usmiljenje s hlapcem Jernejem in njegovo pravico v učiteljstvu, pa imejmo tudi usmiljenje z onim delavskega stanu idrijskega mesta! Smatramo za svojo dolžnost, da z vsem ognjem prepričanja delamo za izboljšanje takih razmer. V ta ogenj vrzimo vse sovraštvo, vse nasprotno, vse ozire, da vstane iz njega svobodna in neokrunjena pravica hlapca Jerneja v učiteljstvu slovenske in nemške narodnosti in hlapca Jerneja v idrijskem delavstvu! (Živahno odobranje in ploskanje v središču.)

Naš denarni zavod

Geslo: Kar plodonosno naložim, v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani, registrirana zadruga s omejenim jamstvom.

Promet do konca februarja K 55.820.96.

Nazanilo. Kdor želi od zadruga kakih informacij, naj za odgovor priloži 20 h v pošt-nih znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se ne odgovarja.

Uradne ure: Vsak četrtek od $\frac{1}{2}$ 2. — $\frac{1}{2}$ 3. popoldne in vsako soboto od 6. — 7. zvečer.

Z lažjo se slepe!

Izstopile so tričetrstine „Zaveznih“ članov! Tako vest prinaša „Slovenec“, ko proglašajo prokletstvo nad „Hlapci“. Dober maneuver „Slovenčevih“ urednikov, ki so se ga priučili od Slomškarjev. (Ali pa narobe.) Toda tudi na to vabo vam ne sede nihče več! **To trditev bomo statistično dokazali kot lažljivo.** Dokazali bomo ob priliki statistično, koliko jih je izstopilo in, če bo potreba, tudi povedali, kateri so izstopili. **Dokazali pa bomo tudi, koliko jih je pristopilo, dokazali, da je število „Zaveznih“ članov naraslo za več članov, nego jih ima vsa „Slomškova Zveza“ — s kateheti vred, ki imajo večino.**

Poleg tega bomo tudi dokazali:

1. da tvori večino „Sl. Zv.“ katehetstvo in duhovništvo sploh;

2. da drugo mesto zavzemajo ženske (čas izjemam!), ki zaradi preobilice ne dobe služb;

3. da naslednje mesto zavzemajo oni, ki so se hoteli efiatsko okoristiti, torej koristiloveci, ki so puhleži, neznačajneži in sploh siromaki za delo v šoli ali izven nje;

4. da so potem oni, ki so se žrtvovali za ženo in otroke (jih spoštujemo še, ker nismo strankarji, ampak v prvi vrsti ljudje) — ne da bi pri tem iskali egoističnih koristi in stvari, ki bi se jim lahko odrekli, temveč jim je bilo le do eksistence otrok in žene, ki jih preskrbeti jim je dolžnost in tudi če postane žrtev lastna oseba. — Ti so zmogni dela, ker ste si hoteli prilastiti le njih zmognost in delo, ki vam tako primanjkuje, toda zaman, zakaj z nepoštenjem ste jih ubili — izgubili so z m o ž n o s t, k e r s o i z g u b i l i v e r o v a s e;

5. da imate edino enega v svoji sredi iz prepričanja, ne iz sebičnosti, ne iz egoizma, ne iz koristolovstva, ki je poštenjak od nog do glave, ki se vam ne vda, ko ga hočete okoristiti na škodo naprednega kolega. On je poštenjak, zato ga spoštujemo in vidimo v njem, in le v njem poštenje „Sl. Zveze“, akoprav ne stoji na čelu, temveč je resen, skromen in ponižen delavec v prid svojemu stanu in narodu.

Vse to vam dokažemo! Samo recite, kdaj! Čimprej — tem bolje za nas, čim pozneje — tem bolje za vas! Mi smo pripravljeni!

Učiteljstvo in obrambni sklad C. M. D.

Da, nemško učiteljstvo je darovalo po svojih močeh, posamezno in z združenimi močmi so polagali kamen za kamenom za naš pogin, polagali, ker se zavedajo in dobro vedo, v kak namen ima služiti ta denar. Žrtvovali so in še žrtvujejo!

Pa so li nemški učitelji kaj boljše situirani proti nam? Menda ne in večina je prav tako tupatam v zadregi kot nas kateri ter na Slov. Štajerskem, Kranjskem ali Primorskem. A nekaj drugega je pri njih, česar med nami povsod ne najdeš. — Zavednosti je malo več in malo več narodnega ponosa in s tem več žrtvovanja!

Predlagalo se je že marsikaj, kako bi tudi učiteljstvo slovensko prispevalo čimveč za obrambni sklad C. M. D. Nekatera — a malo še doslej — učiteljska društva so sklenila nabirati do 200 K in tudi posamezniki so podpisali. Pa, kolegi in kolegije, to je vse premalo, mi lahko zmoremo več, več, veliko več in to s tako malenkostnimi prispevki mesečno, da bo utrpel lahko tudi oni ki mu trdo šiva ob robu.

Gotovo je, da se lahko v s a k o s l e d n j e učiteljsko društvo priglasi, in pomislite, kolikokrat 200 K pa je to. Zdi se mi in če se ne motim, bi prispevala učiteljska društva sama 34 kamnov. Glejte, kako bi povzdignili število in kako se približali zadnji desetici, ki je že zasedena, in z njo dopolnili število 1000×200 .

Svoječasno se je predlagalo, naj bi dal vsak učitelj 20 h, kar bi pač vsak učitelj mesečno lahko utrpel, in v petih letih bi dalo učiteljstvo 10.200 K, s čimer bi se lahko ponašalo in ponosno stalo svojim nemškim kolegom nasproti slovensko učiteljstvo in z njim bi se ponašal naš narod.

Pa ta številka, če se zganemo sedaj v resnih dnevih tudi mi učitelji, bo prekoračena, dosti prekoračena in ko jo bomo položili milemu našemu domu na altar, se nam bo sree smejalo radosti, in mi slovenski učitelji bomo storili v polni meri svojo dolžnost.

Toraj kolegije in kolegi po vseh slovenskih deželah: sedmi februar nas kliče zopet in ne preslišimo tega kliča tudi sedaj. Pomislimo, da imamo od 7./2. 1910 sovražnika tudi med sabo in ne samo ob mejah in da rabi C. M. D. naše pomoči danes veliko bolj, česar se moramo mi tudi pošteno zavedati!

Predsedniki posameznih učiteljskih društev, ki še niso priglasi, storite ob prvem prihodu v zborovanju svojo dolžnost in privedite svoje društvo sigurno do sklepa, da se priglasi k obrambnemu skladu C. M. D. Za teh par mesecev plača lahko vsak svoje desetice nazaj! (Naj se pa ne uvažuje izgovor, da je že itak vsak učitelj član podružnice v svojem kraju, ki je pristopila k skladu, zakaj Nemi imajo tudi podružnice, a vendar še izven teh prispevajo! Upamo danes zatrdo, da naši klici ne bodo brezuspešni in da bomo